

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Služby obecného zájmu nutné k řešení krize (stanovisko z vlastní iniciativy)

(2011/C 48/14)

Zpravodaj: **pan HENCKS**

Dne 18. března 2010 se Evropský hospodářský a sociální výbor, v souladu s čl. 29 odst. 2 jednacího řádu, rozhodl vypracovat stanovisko z vlastní iniciativy k tématu

Služby obecného zájmu nutné k řešení krize.

Specializovaná sekce Doprava, energetika, infrastruktura a informační společnost, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 6. září 2010.

Na 465. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 15. a 16. září 2010 (jednání dne 15. září 2010), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 119 hlasy pro, 11 hlasů bylo proti a 4 členové se zdrželi hlasování.

1. Úvod

1.1 Nedávná finanční a následně hospodářská krize, ačkoli postihuje členské státy v různé míře, bude mít dlouhodobé sociální dopady, které se projevují nárůstem nezaměstnanosti, nejistoty, vyloučení a chudoby a v současné době se již dotýkají každého šestého Evropana.

1.2 Téměř 80 milionů osob, tedy 16 % obyvatel Evropské unie, žije pod prahem rizika chudoby a čelí velkým obtížím při získání zaměstnání, bydlení nebo příspěvků a při přístupu k základním službám, zvláště v oblasti zdravotní péče a sociálních služeb. Znevýhodněné skupiny (postižené osoby, přistěhovalci) jsou a budou těžce postihnuty zejména tím, že se zpochybňuje pokrok dosažený v posledních dvou desetiletích v oblasti sociální integrace a zapojení do zaměstnání.

1.3 Vzrůstající počet případů násilí, problémy v okrajových čtvrtích, šíření zločinnosti, chuligánství i do jisté míry menší solidarita rovněž svědčí o tom, že finanční a hospodářská krize se stala krizí sociální.

1.4 Mírné hospodářské oživení není k zamezení této sociální krize dostatečné. Horší je, že na základě zkušeností z předchozích krizí (1993–1996 a 2002–2004) lze očekávat, že sociální dopady se budou projevovat ještě dlouho po oživení ekonomiky.

1.5 Z důvodu prohloubení chudoby a sociálního vyloučení bude stále větší poptávka po sociálních službách, zvláště v oblasti zdraví, bydlení, vzdělávání, energetiky, dopravy a komunikačních prostředků.

2. Úloha služeb obecného zájmu v období krize

2.1 Tato krize potvrdila, že existence moderních a účinných služeb obecného zájmu je faktorem ekonomické stabilizace s více než 500 000 podniky (státními, soukromými

a smíšenými), které poskytují služby obecného zájmu, zaměstnávají 64 milionů osob (více než 30 % pracovních míst v EU) a poskytují více než 26 % HDP Unie (Studie „Mapping of the public services“ vydaná Evropským střediskem podniků s veřejnou účastí a podniků obecného ekonomického zájmu v květnu 2010).

2.2 Služby obecného zájmu rovněž tlumí nejvíce negativní sociální a územní dopady, ale i environmentální dopady, jelikož se zakládají na cílech zaměřených na zaručení přístupu každého obyvatele k zásadním statkům a službám a základním právům. Jsou klíčovým prvkem podpory územní, sociální a hospodářské soudržnosti a udržitelného rozvoje.

2.3 Průběhem času členské státy v rámci evropské integrace, jménem společného či obecného zájmu a v mnoha různých podobách a s různými způsoby organizace stanovily pro služby obecného zájmu zvláštní pravidla, doplňující společné právo hospodářské soutěže a tržních pravidel, které by měly být pravidelně nově vymezovány nebo podrobovány přezkumu, zejména v rámci Lisabonské smlouvy.

2.4 V souladu s jejich úlohou pilíře evropského sociálního modelu a tržního sociálního hospodářství budou služby obecného zájmu muset prostřednictvím vzájemného působení a začleňování hospodářského a sociálního pokroku:

— zaručit právo každého obyvatele na přístup k základním statkům či službám;

— zajistit hospodářskou, sociální, územní a kulturní soudržnost;

— dohlížet na sociální spravedlnost a začleňování do společnosti, budovat solidaritu mezi územními celky, generacemi nebo sociálními kategoriemi, podporovat obecný zájem společnosti;

— zaručit rovné zacházení se všemi občany a obyvateli;

— vytvářet podmínky pro trvale udržitelný rozvoj.

2.5 Krize ukázala, že tržní mechanismy samy o sobě nejsou schopny zaručit univerzální přístup všech občanů k těmto právům, a zásah státu je tedy nyní nejen všeobecně akceptován, ale doporučuje se na mezinárodní úrovni.

3. Riziko rozpočtových omezení v době krize

3.1 V důsledku finanční a hospodářské krize je pro některé státy stále obtížnější docílit vyrovnaného rozpočtu, což může ohrozit jejich schopnost splnit povinnosti obecného zájmu.

3.2 Finanční prostředky, které členské státy věnují na služby obecného zájmu, jsou tedy vystaveny velkému tlaku, ačkoliv schopnost čelit rostoucí poptávce po těchto službách se v jednotlivých státech značně liší.

3.3 Hrozí, že kvůli těmto rozpočtovým omezením bude sníženo poskytování služeb a sociálních výhod, budou omezeny systémy sociální ochrany a dávek, což bude mít dalekosáhlé následky pro nejzranitelnější osoby a bude to na úkor pokroku, kterého bylo dosud dosaženo ve snižování chudoby, nerovnosti a zlepšení sociální soudržnosti.

3.4 Zdá se nezbytné, aby Komise zaujala postoj k potřebám financování, a to nikoli pouze v krátkodobém časovém horizontu a výlučně z hlediska konkurenceschopnosti (státní dotace), ale za účelem zajištění finanční udržitelnosti služeb obecného zájmu a splnění jejich úkolu, jak to vyžaduje Lisabonská smlouva.

3.5 Je tedy důležité, aby členské státy s pomocí Evropské unie upravily své rozpočty, aby zachovaly či rozšířily služby obecného zájmu a mohly účinně čelit problémům, které s sebou nese sociální krize.

3.6 EHSV schvaluje, že Komise podpořila systémy odborné přípravy členských států tím, že možnosti spolufinancování z Evropského sociálního fondu učinila pružnější. Za účelem

zlepšení sociálního rozměru hospodářství členských států s cílem snížit sociální nerovnosti a stabilizovat hospodářskou situaci by měl být více využíván fond sociální soudržnosti.

4. Úloha Evropské unie

4.1 V souladu se zásadou subsidiarity a jak je důrazně uvedeno v Lisabonské smlouvě, každý členský stát musí mít v souvislosti se sociální a občanskou činností a na jejím základě možnost svobodně definovat, organizovat a financovat služby, které odpovídají obecnému zájmu a základním potřebám.

4.2 Všechny služby obecného zájmu, ať se jedná o hospodářské služby či nikoli, se svou povahou a svým posláním podílejí na plnění cílů Evropské unie. Jedná se zejména o stále zlepšování blahobytu občanů, zaručení jejich práv a podmínky jejich uplatňování.

4.3 To vede k tomu, že Unie, jež odpovídá za realizaci těchto cílů, má rovněž odpovědnost ohledně nástrojů provádění.

4.4 Unie musí proto dbát na to a přispívat k tomu, aby při dodržování zásad subsidiarity a proporcionality a v rámci pravomoci sdílené s členskými státy existovaly účinné, fyzicky a cenově dostupné a kvalitní služby obecného zájmu pro všechny.

4.5 Skutečnost, že členské státy mají zásadní pravomoc vymezit služby obecného zájmu, nic neubírá na pravomoci EU vymezit služby obecného hospodářského zájmu na evropské úrovni, pokud se to zdá pro plnění cílů Unie nezbytné.

4.6 EHSV se proto v různých stanoviscích zasazoval o to, aby instituce EU, aniž by předjímal status provozovatelů, uznaly existenci a nezbytnost unijních služeb obecného zájmu v oblastech, kde činnost EU umožňuje účinnější plnění, než kdyby každý členský stát jednal samostatně. V této souvislosti EHSV navrhl, aby byly vypracovány studie o proveditelnosti evropské energetické služby obecného zájmu.

5. Povinnosti veřejné a univerzální služby

5.1 I když má být přístup ke službám obecného hospodářského zájmu zajišťován z části tržními silami a volnou soutěží, článek 14 Smlouvy o fungování Evropské unie ukládá Unii a členským státům, aby v rámci svých pravomocí dbaly na to, aby tyto služby fungovaly v souladu s jejich posláním.

5.2 Aby pouhé uplatnění tržních pravidel nevedlo provozovatele k tomu, aby se soustředili výlučně na výnosné služby na úkor služeb, které nejsou výhodné, na územní celky, které jsou hustě obydlené, na úkor izolovaných či problematických oblastí, na platebně způsobilé spotřebitele na úkor rovného zacházení, se na unijní úrovni při liberalizaci síťových odvětví (telekomunikace, energetika, doprava, poštovní služby) objevily dva nové koncepty: koncept povinnosti veřejné a univerzální služby.

5.3 Tyto dva koncepty se doplňují, jelikož jejich cílem je poskytnout uživatelům služeb řadu záruk: více či méně široký soubor služeb, které musí být poskytovány na celém území Unie v souladu s normami kvality a za dostupné ceny, v odvětvích, které byly označeny jako univerzální služba (telekomunikace, poštovní služby, elektřina). Jedná se o specifické aspekty, které Unie nebo státy mohou zaručit a jež se mohou týkat nikoli pouze služeb uživatelům (včetně ochrany spotřebitelů), ale také otázek bezpečnosti včetně zásobování, nezávislosti Unie, dlouhodobého plánování investic, ochrany životního prostředí atd., co se týče povinností veřejné služby. V obou případech existuje možnost porušit pravidla hospodářské soutěže, pokud provádění těchto pravidel brání výše uvedeným poskytovaným službám.

5.4 Pojem univerzálního přístupu za dostupných podmínek by měl představovat jakýsi pilíř pravidel společných všem službám obecného zájmu v Evropské unii, který by představoval minimální povinnosti, jež musí členské státy a orgány místní samosprávy dodržovat, které však nesmí omezovat jejich poslání obecného zájmu, ale musí jej rozvíjet a učinit z financování těchto služeb prioritou.

5.5 Pojem univerzálního přístupu se tedy netýká výlučně možnosti každého členského státu zaručit poskytování dalších prvků služeb obecného zájmu, jež by přesahovaly minimální normy, zvláště co se týče povinností veřejné služby.

6. Nutná opatření

6.1 S Lisabonskou smlouvou Unie začala prosazovat dynamiku základních práv a záruku jejich provádění, která by měla být pilířem společných zásad regulace více zaměřené na společnost prostřednictvím konkrétního uplatňování všech práv (a nikoli pouze přístupu ke službám obecného hospodářského zájmu), které Listina základních práv Evropské unie přiznává všem evropským občanům.

6.2 Univerzální právo na přístup ke službám obecného zájmu se tedy nemůže omezovat pouze na poskytování služeb síťových odvětví, ale musí zahrnovat vše, co je nezbytné k důstojnému životu, k sociální vazbě a k zaručení základních práv.

6.3 Je proto třeba na jedné straně prozkoumat, zda v kontextu současné krize a v souladu s aspektem udržitelnosti jsou nyní platná ustanovení (telekomunikace, poštovní služby, elektřina) dostatečná pro to, aby se zabránilo snižování kvality

poskytovaných služeb a šíření takových jevů, jako je vyloučení ze společnosti, sociální rozdíly a chudoba. Na druhé straně je třeba zjistit, zda by se neměly vysoká úroveň kvality, bezpečnosti a cenové dostupnosti, rovné zacházení a podpora univerzálního přístupu a práv uživatelů, které byly stanoveny jako zásady Unie v protokolu č. 26 připojeném k Lisabonské smlouvě, týkat nových oblastí.

6.4 Je nepopíratelné, že občané si přejí více jistoty v profesní dráze a větší bezpečnost z důvodu rizika nezaměstnanosti a chudoby, více rovnosti v přístupu k celoživotnímu vzdělání a odborné přípravě, sociálním službám, lepší ochraně ekologické stability ve velkém měřítku pro současnou a budoucí generaci.

6.5 Tímto způsobem by bylo možné koncipovat univerzální právo na přístup:

- k bankovnímu účtu a ke způsobům platby;
- k dostupným úvěrům pomocí mikroúvěrů či státních záruk;
- k důstojnému bydlení;
- k péči poskytované doma;
- k mobilitě;
- k sociálním službám;
- ke specifickým opatřením pro osoby se zdravotním postižením atd.;
- k energii;
- k bezpečnému přístupu k digitálním technologiím.

6.6 Aktuální stav krize, stejně jako hledání nejúčinnějších způsobů jejího řešení a zároveň provádění Lisabonské smlouvy (článek 14 SFEU, Listina základních práv Evropské unie, protokol č. 26) musí přimět instituce EU k tomu, aby přezkoumaly, posoudily a aktualizovaly postavení a úlohu služeb obecného zájmu v tomto kontextu.

6.7 EHSV navrhuje, aby byla spolu se všemi zainteresovanými subjekty a občanskou společností zahájena reflexe o potenciální užitečnosti nových „povinností veřejné služby“ i nových služeb obecného zájmu s cílem řešit krizi a propojit a sladit všechny tři rozměry soudržnosti, tedy její hospodářský, sociální a územní rozměr, které byly doposud příliš izolované, a navrhnout opatření umožňující vyvážený rozvoj.

6.8 V této souvislosti se EHSV zasazuje o vypracování zprávy o podpoře univerzálního přístupu k právu Evropské unie a ke službám obecného zájmu a o stanovení nových cílů pro tyto

služby v rámci boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení a obecněji strategie Evropa 2020, jakož i za účelem podpory udržitelného rozvoje a ekologického hospodářství.

V Bruselu dne 15. září 2010.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Mario SEPI
